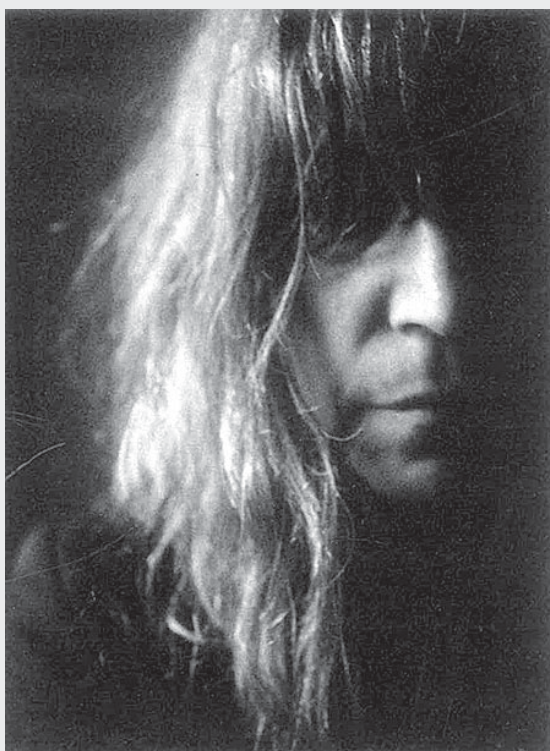

05 MARZO DO 2009 - NÚMERO 760

rdl

REVISTA
DAS
LETRAS

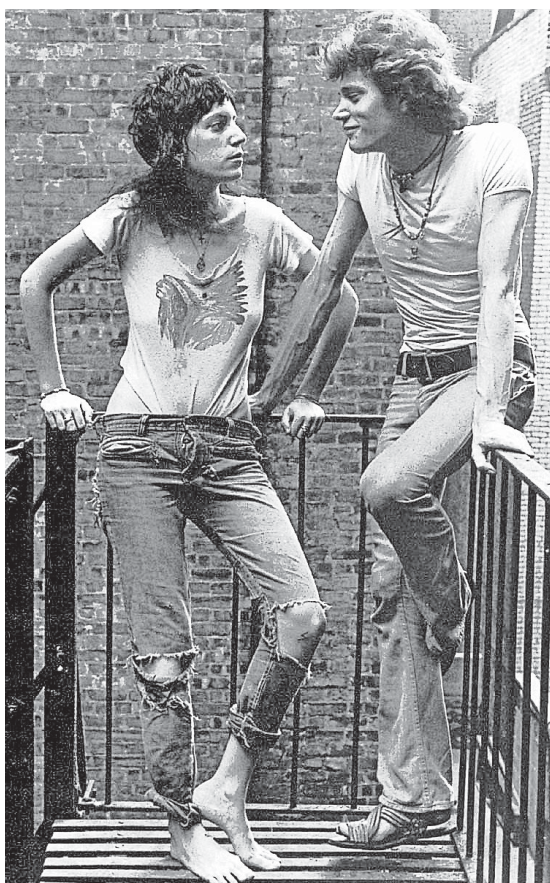

Patti Smith

Patti Smith

Land 250

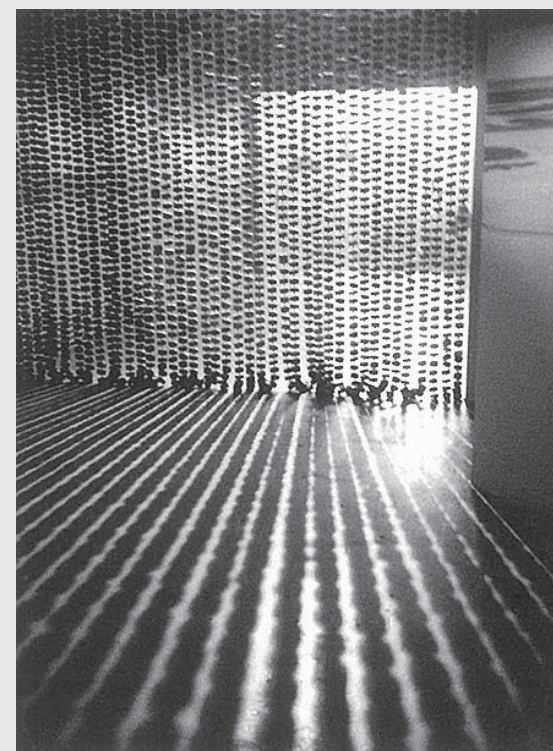
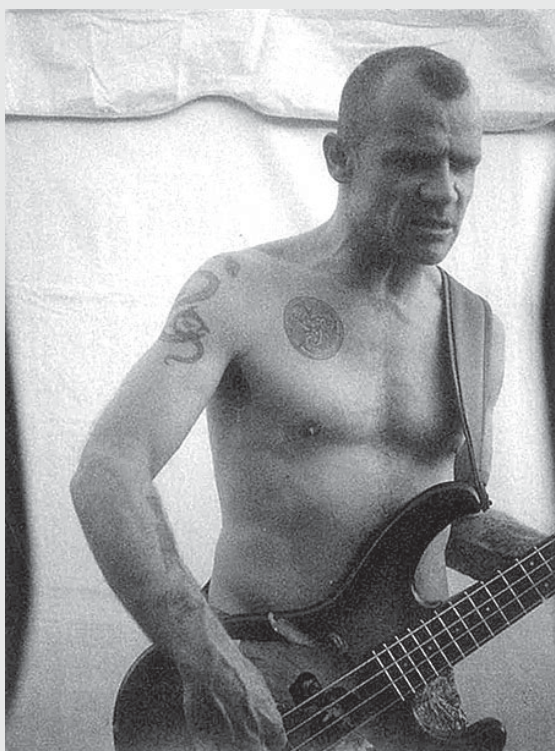
A primeiros dos anos setenta, Patti Smith colleu por vez primeira unha Polaroid. Era a época na que facía colaxes e a época na que formaba unha parella inseparable con Robert Mapplethorpe, o fotógrafo que acabaría por revolucionar a iconografía homoerótica da fotografía. Dese material inicial, apenas quedan restos nalgúns colaxes que sobreviviron ao tempo e aos ires e vires desta musa contracultural nacida no 1946 en Illinois, Estados Unidos. Aínda que nos anos oitenta, seguiu fotografando –usaba unha cámara alemá, unha Minox 35EL compacta–, non foi até a década dos noventa cando recupera a súa intensa relación coa imaxe. “Tras a morte do meu marido, no 1995”, lembra Patti Smith na súa introdución ao catálogo *Land 250*

, eu era incapaz de concentrarme en actividades complexas como o debuxo, a música ou a escrita dun poema. Esa necesidade de inmediatez fíxome volver á Polaroid. A instantaneidade do proceso deume un sentimento de liberación ao servizo da miña creatividade”.

Primeiro elixiu un vello modelo *Land 100*, e, a partir do 2002, traballa cunha Land 250. Trátase dunha cámara retráctil equipada cun visor-telemétrico de fiestra única coñecido por Zass Ikon. Desá cámara, apreciou a súa simplicidade técnica en calquera situación e condición, de preto ou de lonxe, de escuridade ou de luz.

O seu estudio estaba en Nova York, nun espazo que servira, sucesivamente, de carnicería e de lavandería. Para ela era un pracer posuír un estudio no que podía traballar sen interrupcións, retratando obxectos de aparencia modesta e, porén “prezados aos meus ollos”. Cando perdeu o estudio, Patti Smith aventurouse no mundo exterior coa súa Land 250 sempre na man. “Eu non son unha fotógrafa”, asegura, “e polo tanto facer fotografías procuroume un sentimento de unidade e de satisfacción persoal. Son as lembranzas da miña errancia. Son fotografías que conteñen todo o que aprendín sobre a luz e a composición”.

Arriba, *Rapaza sostén unha flor e Zapatillas do Papa Bieito XV*. Abaixo, *En Chicago e Exposición de Agnés Vasda*

A Land 250 debe o seu nome a Edwin Herbert Land, o descubridor da fotografía instantánea. Land (1909-1991) foi un físico e inventor norteamericano que pasou á historia polos seus materiais polarizantes en forma de lámina en 1932. Grazas a isto, creou en 1947 a famosa Polaroid Land, coas que, grazas a un procedemento baseado no emprego de prata soluble, se podía obter unha copia da fotografía en cuestión dun minuto. O descubrimento permitiu revelar dentro da cámara as fotografías, algo que parecía imposible de lograr sen ter un cuarto escuro.

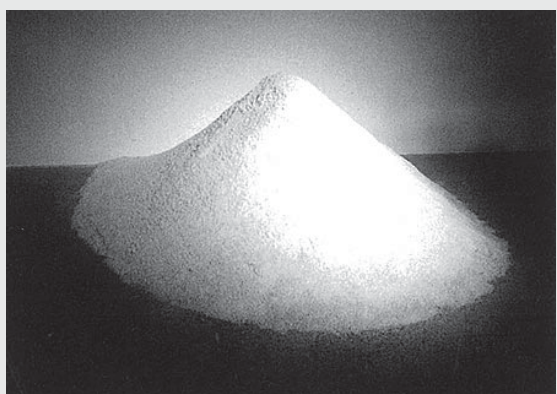
E a Land 250 fíxose cómplice de Patti Smith, compañeira a través da cal expresar o seu universo íntimo. “Cando quero comunicarme co pobo, canto. Cando quero facer algo para min mesma e que poida gustarlle ao público, escribo poesía ou debuxo”, declarou

Patti Smith. E a fotografía sitúase, para ela, nesta mesma senda. “A música e o escenario permitíronme comunicarme con moita xente, tomar posición en favor dos dereitos humanos, contra a inxustiza social...”, asegurou. Pero a artista rexeita ser elevada á condición dunha especie de mito de masas redentor dos males do mundo. “Calquera persoa que fai ben o seu traballo pode ser un mito. Eu síntome orgullosa de ser unha traballadora, unha boa traballadora”, sostivo. “A miña banda sempre foi independente; o meu traballo sempre estivo máis alá de niveis ou de xéneros; sigo reinventándome: son muller, nai, tomo fotos, pinto, leo e escoito todo tipo de música”, engadiu. Así, a canción política é, para ela, só unha peza máis dun proceso que debe agromar desde abaixo, desde a sociedade.

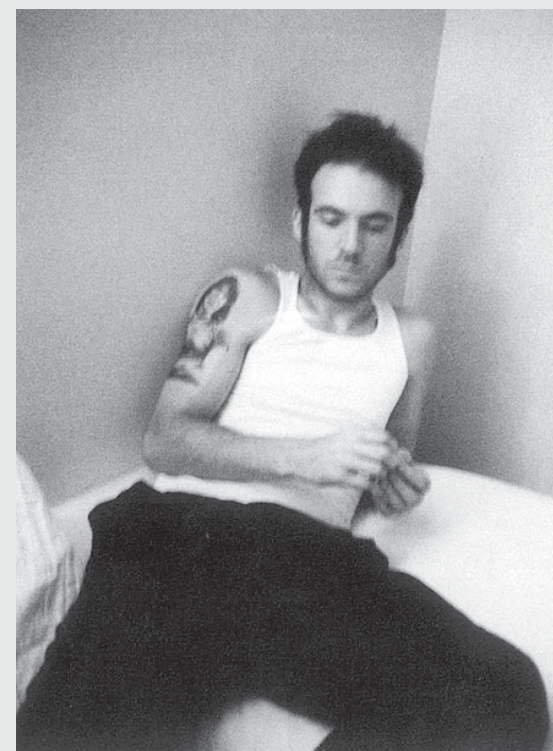

“A canción política ségueme inspirando, pero teño claro que non se pode lograr moito, o que se necesita é acción. A xente ten que dicir algo, levar á realidade a responsabilidade social, manifestarse, protestar, exercer accións”, proclamou. “Ás veces non empregamos o poder da xente por medo, por cansazo, ou porque non acreditamos na súa eficacia. Mais a voz da xente é o único que lles mete medo ós gobernos e ás empresas. A nosa arma é a nosa voz colectiva. Eu elixín o rock como medio de expresión non para ser unha estrela, nin rica nin famosa, senón para dicir cousas importantes, cousas que esperten. Hai pouca xente que le poesía, olle fotos ou debuxos. Pero hai moita que escoita música. Eu non coido que o rock poida cambiar o mundo, mais si o poder da xente”. “Podemos transformar o mundo”. É un dos seus lemas.

Arriba, *Morea de sal* e *Máquina de escribir* de Herman Hesse. Abaixo, *Ruína* e *Palmeira*

Arriba, *Algas en Islandia* e *Tumba do filósofo Ludwig Wittgenstein*. Abaixo, *O meu estudo de Nova York* e *O meu fillo Jackson*

12 MARZO DO 2009 - NÚMERO 761

rdl

REVISTA
**DAS
LETRAS**

Lingua e sociedade

Nada máis gañar as eleccións, o PPdeG anunciou a fin das galescolas e do decreto do galego do ensino como unha das súas prioridades de actuación. A lingua converteuse nun dos eixes que vertebraron unha campaña electoral na que a incorporación en Galicia dun novo actor político, o partido Unión Progreso y Democracia de Rosa Díez, fortemente apoiado desde algúns medios de comunicación de Madrid, influíu de xeito decisivo no discurso tecido polos populares sobre o idioma. Colectivos de defensa do galego amosaron xa a súa preocupación ante a posible volta atrás nas políticas de normalización lingüística, no contexto dunha sociedade que non deixou de avanzar nos últimos anos

Lingua e sociedade

no proceso de substitución do galego polo castelán, e dun clima político postelectoral que parece favorecer os sectores menos galeguistas tanto do PSdeG como do PPdeG. A comprensión da actual situación, co achegamento do PP ás teses defendidas por colectivos como Galicia Bilingüe, pode alicerzarse nunha ollada aos antecedentes históricos que configuraron o actual estado da lingua galega no noso país. Revista das Letras propón, neste número, unha viaxe polo tempo, a modo de informe, que permita conectar o presente e o pasado da relación entre lingua e xénero, lingua e clase social, lingua e ideoloxía, lingua e variables sociodemográficas e lingua e sociedade civil, nas que se cadra se atopan as chaves do devir do debate sobre o galego e as políticas que con base no mesmo se van implementar.

Lingua e xénero

“Insístese unha e outra vez na necesidade de mudarmos a nosa visión dun dos graos máis elevados da violencia exercida contra as mulleres, os malos tratos, antes pertencentes ao ámbito privado e agora cada vez máis ao público. Porén, case nunca se acompaña este discurso coa afirmación de que o feito de lle erradicaren a lingua a tantas mulleres desta nación tamén responde a unha actuación violenta sufrida polo colectivo feminino que, como é sabido, soporta unha moito máis forte presión social para se axustar aos modelos sociais de corrección”. A filóloga e directora do Servizo de Normalización Lingüística (SNL) da Universidade da Coruña Goretti Sanmartín explica deste xeito, no seu ensaio *Nos camiños do entusiasmo. Calidade da lingua e planificación*, publicado recentemente por Xerais, a súa concepción como outro xeito de violencia de xénero da deserción lingüística á que a sociedade empurra as mulleres.

A convocatoria dun acto de denuncia, o pasado Día Internacional contra a Violencia de Xénero, desta “outra forma de violencia que debe ser erradicada”, xerou unha considerable controversia mediática. Independentemente de calquera xuízo sobre a oportunidade da realización nesa data concreta desta acción, o certo é que, aínda que non lograra abrir un debate frutífero, non deixou de apuntar a un feito constatable: a maior tendencia das mulleres á mudanza lingüística en favor do castelán.

A preocupación polo abandono do galego por parte das mulleres vén, en realidade, de vello. Vicente Risco escribiu, no 1989, nun artigo sobre Castro Caldelas que a filóloga María Pilar Freitas Juvino recolle no seu ensaio *Represión lingüística na Galiza no século XX* (Xerais, 2007), que “falan castelán algunhas señoritas e algunhas artesanas diante dos homes e moitos homes diante dos forasteiros que lles parece a iles que non lles deben falar galego, sobre todo os primeiros días.

O discurso sobre este tipo de comportamento propio da diglosia, –uso do castelán nos contextos coidados e cultos e do galego nos usos informais–, foi mudando, segundo Freitas, desde o ton de simple condena e reproche, ancorado nunha visión sexista dos roles de xénero, ata

os intentos de atoparlle explicación. O xiro do enfoque sobre este fenómeno chegou co ensaio *A muller en Galicia*, da profesora e escritora María Xosé Queizán, que estableceu un paralelismo entre a represión sufrida historicamente pola muller e a lingua galega, as dúas consideradas inferiores: a muller respecto do home e o galego respecto do castelán.

A autora comenta como os galegos, por sentirse inferiores debido ao menor prestixio social do galego, pasan ao castelán, do mesmo xeito que a muller acepta as normas do mundo masculino, renegando do seu.

As cualidades atribuídas á muller e á lingua galega son equivalentes segundo esta autora: beleza, dozura, suavidade, intimismo, submisión, natureza axeitada para a esfera do privado: o fogar...

Así, a idealización da muller, como a do idioma galego, non é segundo Queizán máis que un mecanismo compensatorio propio dunha situación social e culturalmente construída, –e non natural–, na que o poder e o prestixio seguen a estar en mans dos homes, no caso das relacións de xénero, e do castelán, no caso das lingüísticas.

O Mapa Sociolingüístico de Galicia 2004, elaborado pola Real Academia Galega e distribuído hai só uns días, constata un grao de uso do galego inferior nas mulleres que nos homes –34,4% contra 42,2%–. O monolingüismo en galego e o bilingüismo é máis baixo nas mulleres que nos homes, mentres que o monolingüismo en castelán é máis frecuente nelas: 7,7 puntos máis.

Ademais, o estudo detecta que, a partir dun nivel determinado de renda e estudos, existen diferenzas por xénero no grao de uso do galego en todas as clases sociais, máis intensas na clase media-baixa –o 31,2% dos licenciados universitarios son galegofalantes, fronte ao 23,7% das universitarias–. As diferenzas por xénero redúcense nos grupos de menor idade, e, en xeral, mantéñense respecto do Mapa Sociolingüístico do 1992.

Lingua e clase social

A tendencia ao incremento do peso das ocupacións do sector terciario e relacionadas coa sociedade do coñecemento reforza o retroceso social do galego. Así se desprende do Mapa Sociolingüístico de Galicia 2004 (MSG-04). O grupo profesional que utiliza en maior medida o galego é o constituído por labregos e non cualificados, cun 79,7% de galegofalantes. No extremo oposto sitúanse os membros das Forzas Armadas, –co 83,3% de castelánfalantes–. Nas ocupacións nas que sitúan a maioría dos traballadores predomina o castelán, en porcentaxes que oscilan entre o 70,3% de castelanfalantes dos administrativos e o 59,30% do persoal de servizos. Así ocorre cos comerciantes, cadros medios, profesionais e técnicos, altos directivos e membros do Goberno, entre os que os galegofalantes non acadan máis do 40%. O equilibrio entre castelán e galego é, porén, maior, situándose máis ou menos no 50%, nos traballadores cualificados e semicualificados, e nos moito menos numerosos propietarios e xerentes de hostalaría, comercio e agricultura e capataces e encargados en actividades de servizos persoais.

En liñas xerais, o maior grao de castelanización atópase nas profesións de maior cualificación. O informe detectou tamén unha influencia favorable ao galego nas relacións de traballo máis informais, cos compañeiros, fronte á influencia a prol do castelán nas relacións formais e cos superiores, e unha inclinación ao bilingüismo nas interaccións cos clientes.

A persistencia da asociación entre uso do galego, baixa cualificación e sector primario ten unha significación negativa para o futuro da lingua. E as súas causas poden rastrexarse na historia. O filólogo e profesor Henrique Monteagudo analizounas no seu ensaio *Historia social da lingua galega*, (Galaxia, 1999). Segundo salienta, filólogos e historiadores de tradición nacional española tenden a interpretar a expansión do castelán como un resultado do seu maior prestixio cultural e literario, mentres que expertos de tradición nacional da periferia salientan o factor da dominación sociopolítica de Castela e a imposición. Monteagudo cre que a explicación reside en ambas. O nacionalismo galego subliñou o centralismo e a imposición, mentres que a última é negada desde posicións nacionalistas españolas, que mesmo chegan a defender unha pretendida superioridade intrínseca do castelán respecto do galego.

O galego escrito aparece no período medieval na literatura –poesía lírica–, historiografía, prensa, administración –regulamentación de gremios e confrarías, actas e acordos dos concellos–, economía: contratos privados, testamentos...: xustiza: demandas, preitos... e igrexa: lecturas sagradas... Pero os acontecementos políticos irán favorecendo a substitución do galego polo castelán. Por exemplo, a coñecida opción de sectores da alta nobreza galega polos candidatos á coroa castelá

que acaban perdendo nas loitas intestinas. Os Reis Católicos impulsaron a uniformización cultural e o centralismo como un xeito de reforzar o seu poder e estabilizar as súas posesións territoriais.

Xa a primeiros do século XV os cargos máis importantes da monarquía en Galicia: Alcalde Mayor del Reino e Corregidor, viñeron de fóra. Ademais, a Real Audiencia do Reino en Galicia excluía os galegos, xa que a coroa consideraba que servirían mellor en cada lugar xuíces que non tivesen vínculos familiares nel. Na primeira metade de século XV, as oficinas notariais da nobreza galega usaban maioritariamente o galego. Na segunda, o uso notarial do castelán era xa corrente na alta nobreza.

Mentres o castelán gañaba posicións como lingua de cultura, –a Corte Real eríxese en centro da vida cultural castelá xa a finais do XV. Autores lusitanos chegarán a escribir en castelán por admiración aos poetas en castelán, e a oligarquía castelá preocuparase de poñerse ao día na cultura europea–, lingua internacional –coas conquistas imperiais– e da Administración, –o castelán era de facto a lingua oficial do Estado– o galego ía quedando sen unha elite que o sostivese como lingua escrita e de prestixio. É a época coñecida como Séculos Escuros: do século XVI ao XVIII.

A aristocracia castelá vaise facendo cos postos máis altos da xerarquía nobiliaria e eclesiástica de Galicia. Unha selecta minoría de nobres galegos intégranse nas elites dominantes do Estado, –a maioría da antiga aristocracia retírase ao seu palacio ou fai carreira militar e diplomática– e a nobreza media e fidalguía van adoptando o castelán, condición para a carreira burocrática.

No século XVII, no marco dun estado erixido segundo o modelo absolutista, o centralismo e a uniformización seguen a constituír un dos xeitos de control e submisión do Reino, como ocorre noutros lugares de Europa. A emigración dos séculos XVI e XVII dará lugar á imaxe estereotipada dos galegos da que é testemuña a literatura do Século de Ouro, e que incentivará o abandono do galego.

O Estado liberal, no inicio do capitalismo e a sociedade de clases, optará tamén pola centralización, –segundo unha ideoloxía nacional-española uniformista, ao ver de Monteagudo–. En Galicia, a burguesía forasteira tivo unha grande importancia no desenvolvemento da industria, o comercio e as finanzas. No século XIX sucédense varias leis destinadas a artellar o aparello legal e a organización territorial do Estado que foron no sentido do centralismo: o ensino será uniforme en toda España e, por lei, en castelán. E comezarán as referencias legais ao castelán como única lingua admitida nos documentos públicos. Pero o galego seguía a ser a lingua dun 86% dos galegos.

Lingua e ideoloxía

O MSG constatou a correlación entre conciencia nacional e uso da lingua. Segundo os datos deste estudo, o uso do galego aumenta conforme a conciencia nacional se define en maior medida galega. O 58,6% dos entrevistados afirmaron sentirse tan galegos como españois, o 25,8% máis galegos que españois e o 6,7% só galegos. Máis españois que galegos definíronse só o 4,9%, e só españois o 3,9%.

O 86,20% dos que se cren só españois falan só ou preferentemente castelán, e o 81,8% dos que se consideran máis españois que galegos. A asociación non é tan intensa, porén, entre os que se definen como só galegos –o 67,20% falan só ou preferentemente galego– ou máis galegos que españois –o 49,6% usan só ou máis o galego–. Nos que se senten tan galegos como españois, falan galego o 34,4%.

Ademais, os entrevistados que consideran a Comunidade Autónoma galega como unha nación usan en maior medida o galego –malia que non pasan do 51,01% entre monolingües e bilingües con preferencia de galego– que os que cren que é unha rexión –que usan só castelán ou máis castelán nun 64%–.

Así, non parece haber unha relación clara entre uso do galego e preferencia polo termo nación, que si é máis evidente en uso de castelán e escolla do termo rexión. Canto ao eixo esquerda-dereita, non se atoparon asociacións evidentes: aínda que si un aumento do monolingüismo en castelán canto máis á dereita.

Así, existe un perfil numeroso de castelanfalantes que definen Galicia como rexión, se inclinan pola dereita e a súa conciencia nacional é predominante española, fronte a un perfil menos abundante –e menor tamén que o de bilingües de esquerdas ou de centro que pensan que Galicia é tan galega como española ou máis galega que española– de galegofalantes de esquerdas que se senten só galegos, conciben Galicia como nación e pensan que o uso do galego determina a galegitude.

Alén dos factores políticos, O MSG-04 detectou, unha elevada correlación entre variables sociodemográficas e lingua habitual. Existe unha forte relación inversa entre uso do galego e maior nivel educativo. O emprego habitual, único ou preferente, do galego, só predomina (61,7%) entre os que teñen estudos primarios. O uso do galego vai caendo despois, ata acadar só o 27% nos licenciados universitarios, e é maior en FP que no ensino non profesional.

Canto á idade, usan só galego ou máis galego o 29,4% dos entrevistados que se sitúan entre os 15 e os 24 anos, e o 53,2 dos que teñen entre 45 e 54 anos. O uso único e preferente do galego só é claramente maioritario nos núcleos de menos de 5.000 habitantes, e nas sete grandes cidades acada só o 23,8% da poboación. Entre 5.001 e 10.000 habitantes, os castelán e galegofalantes

distribúense metade a metade, pero nas vilas de 10.001 a 20.000 os galegofalantes caen ata o 34,5%. Respecto do MSG-92, obsérvase un lixeiro aumento do uso monolingüe en galego nas cidades, e un acusado retroceso do galego en todos agás as cidades; e unha baixada do uso do galego en todos os tramos de idade, que experimenta un enlentecemento nos máis novos, entre 15 e 24 anos, nos que tamén se incrementan lixeiramente o monolingüismo en galego e en castelán. Así, os neofalantes achegan unha das escasas boas noticias.

A relación entre lingua e ideoloxía, e o seu cruzamento coas variables sociodemográficas, pódese seguir, tamén, no repaso da historia. Aínda que foron intelectuais da Ilustración, como o Padre Feijoo e Frei Sarmiento, os primeiros en defenderen o galego, no século XVIII, os primeiros movementos galeguistas non aparecen ata o século XIX.

O provincialismo e despois o rexionalismo tentan prestixiar o galego, nun contexto no que o castelán tende a identificarse coa cidade, o progreso e a prosperidade, e o galego co rural, o atraso e a ignorancia, estereotipos que reforzan a emigración aos países de fala hispana, –que favorece o abandono do galego–, a vinculación da clase media emerxente ao aparato administrativo do Estado e a práctica ausencia dunha burguesía galegofalante –a fidalguía galega vivía de rendas nos seus pazos–.

No século XX xorden, coa xeneralización do ensino e os medios de comunicación, o aumento da emigración do rural á cidade e a perda de peso do sector primario, novos factores de castelanización.

Tamén neste século, o nacionalismo, a través das Irmandades da Fala, avoga pola regaleguización plena da sociedade. O Partido Galeguista pedirá a cooficialidade do galego. Os seus membros utilizaban o galego nos documentos, prensa, propaganda, intervencións públicas...

No franquismo, a idea da uniformización cultural retornará con forza a artellar a actuación dun Estado que identifica o uso do galego co separatismo, a ignorancia, o atraso e a aldea. Aínda que a minusvalorización do galego como un dialecto apto só para a literatura lírica e costumista ou o chiste, propia dun país atrasado e illado, viña de atrás.

A Escola Filolóxica de Madrid, fundada por Menéndez Pidal, sostivo que o castelán se impuxo pola súa superioridade. Miguel de Unamuno despreciaba o galego como lingua de pobres, pero propuxo que a Constitución da Segunda República permitise a cooficialidade das linguas rexionais maioritarias na poboación. Que a diversidade lingüística é unha condena e non unha riqueza, segundo o mito da Torre de Babel, e que só as linguas superiores están destinadas a sobrevivir, foron tamén crenzas estendidas.

A sociedade civil

Desde o século XIX, os movementos sociais comezan a erixirse en coprotagonistas do devir da lingua. Fronte á represión do galego no século XX, –exercida, segundo analizou a filóloga María Pilar Freitas, a través da lexislación; as campañas de desprestixio do galego a través dos medios de comunicación, ensino e propaganda; a infravalorización da lingua; a desmitificación e o menosprezo dos escritores galegos; os ataques ás institucións galeguistas como a Real Academia Galega ou o Seminario de Estudos Galegos (ademais da ilegalización do Partido Galeguista); o cesamento de publicacións de xornais galeguistas, artigos en galego e a censura de libros, revistas como a Grial de Galaxia, o Suplemento Cultural do xornal *La Noche* e actividades culturais: o rexeitamento de escritos en galego nas administracións e a prohibición do galego no ensino, igrexa e Administración e a discriminación nos medios da comunicación–, xurdiron reaccións, como as representadas pola formación da Asociación Sociopedagóxica galega, Nova Escola Galega, Asociación de Escritores en Lingua Galega, Asociación de Funcionarios pola Normalización Lingüística ou a Mesa pola Normalización Lingüística.

Do outro lado, emerxeu, no 1988, a Asociación Gallega para la Libertad del Idioma, (AGLI), que considera unha inxustiza desde a obrigatoriedade das materias en galego ata a definición só do galego como “lingua propia” de Galicia, (recollida no Estatuto de Autonomía), pasando pola lei que establece que a única forma oficial dos topónimos é a galega, as iniciativas de discriminación positiva do galego como os premios literarios creados para promocionar a literatura galega que non admiten obras en castelán, ou a predominancia do galego nos medios de comunicación públicos –para os que solicitan un “equilibrio” entre galego e castelán–.

AGLI foi pioneira en Galicia do discurso da elección do idioma por parte dos pais no ensino, da defensa das “liberdades individuais” fronte aos “territorios”, da Constitución e da “lingua común”, da libre elección por cada persoa do idioma nas súas relacións coa Administración –da que reclaman a provisión de toda información tamén en castelán– e da idea de que tan galego é quen fala galego como o que fala castelán.

AGLI denuncia a normalización lingüística como un xeito de “imposición antidemocrática” empuxada por “grupos nacionalistas” coa suposta complicidade do PP e o PSOE, o Tribunal Constitucional e o Defensor do Pobo. Desde a web de AGLI pódese acceder ao *Manifiesto por la Lengua Común* de *El Mundo*, –que se anima a asinar– e ao libro *La ‘normalización lingüística’ una anomalía democrática, El caso gallego*, de Manuel Jardón, que defende que o castelán se impuxo sobre o galego debido á súa “vitalidade” e “superioridade”, e non a ningunha imposición.

A obra de Jardón, que tamén figura como lectura recomendada na web da asociación Galicia Bilingüe, afirma que a sociedade galega se inseriu “espontaneamente” no castelán, seguindo a “marcha normal dos acontecementos históricos” que converteron o castelán na lingua de prestixio e do ascenso social. Reitera que o castelán é a “lingua que os galegos prefiren”, e que se o galego non desapareceu foi debido ao “atraso” do campesiñado, a “inercia lingüística”, e porque a “presión estatal contra o galego non foi tan asfixiante como se divulgou desde grupos nacionalistas”.

Jardón, que cualifica o nacionalismo galego de movemento “totalitario” e “excluínte” que substitúe a idea de raza pola de lingua, mentres enxalza as “virtudes” do centralismo como o “pragmatismo económico” ou a “modernización” administrativa e política que segundo el conleva fronte ao “minifundio” medieval, denuncia unha suposta “opresión lingüística”, que aprecia na Lei de normalización lingüística, na obrigatoriedade de dar parte das materias en galego, no establecemento do galego como lingua usual dos medios públicos, nas subvencións á cultura en galego, na tendencia ao monolingüismo en galego do Parlamento, nas campañas publicitarias en favor do galego, na esixencia do coñecemento da lingua propia para ser funcionario...

“Yo viví como algo totalmente normal la diglosia”, explica ao final do libro o autor, que naceu en Vilar de Santos e faleceu no 1995. “El gallego como idioma a superar, a ir abandonando paralelamente a la promoción personal; el castellano como idioma de progreso”. E, en relación con isto, “La Galicia que hablaba gallego era la Galicia rural, la Galicia del atraso, la ‘Galicia de la vaquiña’. ¿Es esa la Galicia que hay que promocionar?”.

O bilingüismo, do que AGLI desconfía, cando non se opón a el directamente, é, porén, o lema de Galicia Bilingüe, que conflúe con AGLI en boa parte das súas reivindicacións e formulacións de base. O colectivo xurdido en Vigo arredor do manifesto “Tan gallego como el gallego” e do rexeitamento do Decreto do galego na educación aprobado polo Goberno bipartito non amosa, porén, nas súas declaracións públicas unha actitude tan belixerantemente contraria ao galego como a que ten demostrado AGLI con argumentos descualificadores desta lingua, como a súa suposta “inutilidade”.

O discurso de Galicia Bilingüe é apoiado desde os medios que máis se identifican co nacionalismo español de dereitas. A manifestación que este colectivo celebrou pouco antes das eleccións foi apoiada por asociacións como AVT e Foro de Ermua, os partidos Unión Progreso y Democracia e Ciutadans de Catalunya, membros do PPdeG e organizacións marxinais como Unificación Comunista de España.

Os colectivos que defenden a normalización lingüística alicerzan as súas demandas en argumentos como o perigo de desaparición do galego, que as asociacións opostas á normalización consideran ou ben un proceso natural e inevitable ou ben unha consecuencia da “imposición” que conduce ao “fracaso da política lingüística” e da dificultade obxectiva que supón a recuperación da lingua tras todo o proceso histórico que tendeu a relegala. No primeiro Mapa Sociolingüístico de Galicia, do 1992, o 38,7% dos consultados afirmaron falar habitualmente só galego; o 10,6% só castelán; o 29,9% máis galego que castelán e o 20,8% máis castelán que galego. Deste xeito, a metade dos enquisados declaráronse bilingües, e a suma dos monolingües en galego e bilingües con predominio de galego acadaba 68,6% –a maioría da poboación–. No Mapa Sociolingüístico de Galicia do 2004, –que non entrevista a maiores de 54 anos e reforza o peso na mostra das áreas urbanas e suburbanas–, o monolingüismo en galego reduciuse ata o 15,8% e o bilingüismo con predominio do galego ata o 22,6%. Pola contra, o monolingüismo en castelán aumentou ata o 25,8% e o bilingüismo con predominio do castelán subiu ata o 35,3%. Deste xeito, só unha minoría, o 38,4% dos galegos entrevistados, son galegofalantes, mentres que o bilingüismo se reforzou, sendo o máis estendido o de predominio do castelán.

Estas tendencias foran xa apuntadas en estudos anteriores. O Consello da Cultura Galega advertiu nun informe sobre a evolución sociolingüística entre o 1992 e o 2003 da diminución xeral do uso do galego e de que chegara a primeira xeración de galegos para os que o galego non era a lingua maioritaria. No censo do 2001, o 48,3% dos galegos asegurou falar sempre en galego, e o 35,3% só “ás veces”. Nunha enquisa do Instituto Galego de Estatística do 2003, o 42,31% dixeran falar só en galego, e o 18,31% máis en galego que en castelán. Ambas cifras suman o 60,62%, oito puntos menos que o 68% de galegofalantes detectado no MSG-92. Este ano, a Unesco retirou o galego do Atlas das Linguas en Perigo.

Os datos non lles deixan, pois, moitos motivos para o optimismo aos defensores do galego, que se opoñen á filosofía que sustentou a política lingüística do PP: o “bilingüismo harmónico”. En confluencia con autores como Lluís Aracil ou Rafael Ninyoles, –que cren que pode haber bilingüismo individual (coñecemento de dúas linguas por unha persoa) pero non social, xa que cando dúas linguas conviven nunha mesma sociedade adoita producirse entre elas unha relación asimétrica que acaba conducindo ao cambio en favor dunha–, Francisco Rodríguez e Pilar García Negro denunciaron xa desde os últimos anos 70 que o “bilingüismo” non era máis que un xeito de enmascarar a substitución do galego polo castelán. Francisco Rodríguez avogou entón pola recuperación por parte do galego do status que, segundo a súa tese, lle corresponde historicamente como lingua propia de Galicia, e pola actuación para a recuperación do seu uso normal en todos os ámbitos da sociedade. No mesmo sentido, Pilar García Negro defendía nun artigo publicado no 2001 o “monolingüismo social” en galego, entendido como o emprego do galego de xeito normalizado en todos os usos sociais. É dicir, monolingüismo como o contrario da diglosia ou uso do galego só nos contextos informais e asociados a un status

menor. O castelán debería quedar, segundo Negro, como lingua relacional e de coñecemento cultural en materia de ensino.

Na actualidade, segundo se pode comprobar na análise dos programas electorais, o discurso do BNG salienta a necesidade de acadar a igualdade entre galego e castelán e de avanzar na normalización do galego co cumprimento do Plan xeral de normalización lingüística, aprobado no 2004 por unanimidade de PP, PSOE e BNG para desenvolver a Lei de normalización lingüística do 1983, –á súa vez, aprobada por unanimidade de AP, UCD, PSOE, PCG e EG nunha votación na que os membros do BN-PG-PSG non estaban porque perderan a acta de deputados ao negarse a xurar a Constitución–. Unha das propostas do BNG é a vinculación das contratacións e axudas públicas ao uso do galego, iniciada durante o goberno bipartito.

Desde unha posición contraria á do BNG, o PPdeG anunciou xa, tras gañar as eleccións, que derogarí o Decreto de promoción do galego no ensino aprobado por PSOE e BNG no 2007 –o PP desmarcouse do acordo a última hora–. O PPdeG asume, nas súas propostas, aspectos do discurso de Galicia Bilingüe, de medios de comunicación nacionalistas españois, do partido UPyD, –co que comparte un segmento da súa base electoral–, e de sectores do PSdeG, como a teoría da “libre opción lingüística” ou da pretensión da “minoría nacionalista” de “impoñer o monolingüismo” en galego. En realidade, o “monolingüismo social” só aparece, como obxectivo, nos programas da FPG e Nós-UP –o último reclama a retirada da condición de oficial ao español–. UPyD pide, no extremo oposto, a fin de normas e actuacións de promoción do galego, –está en contra da Lei de normalización lingüística–, a división do alumnado segundo a lingua para garantir a “liberdade de elección”, a introdución do castelán en toda a administración e na RTVG e a eliminación da necesidade de coñecer o galego para traballar na administración.

En realidade, nin os nacionalistas galegos conspiran para rematar co castelán en Galicia, tal como se afirmou desde certos ámbitos chegando a convencer unha parte do electorado, nin, probablemente, a maioría dos nacionalistas españois tramen aniquilar o galego. As diferenzas sitúanse, en realidade, no papel que cada un lle asigna a cada lingua. Para uns, a predominante debe ser o galego, e para outros o castelán. O nacionalismo galego rexeita a diglosia, pero a recuperación por parte do galego dos espazos que foi perdendo esixiría que o castelán os cedese ou compartise.

O PPdeG coidou sempre, na súa política lingüística e segundo teñen explicado expertos como o profesor Anxo M. Lorenzo, de evitar que a promoción do galego afectase á posición social do castelán. O resultado foi unha política que logrou avances nas competencias en galego e nas actitudes declaradas sobre este, pero non nos usos sociais. Un informe da Comisión Técnica do Centro de Documentación Sociolingüística de Galicia denunciou, así mesmo, continuidade con este modelo de política lingüística durante os anos do goberno bipartito, en confluencia coas críticas que a Mesa pola Normalización Lingüística foi manifestando respecto da actuación da Secretaría Xeral de Política Lingüística, en mans do PSdeG.

Galicia Bilingüe centra as súas reivindicacións no ámbito do ensino e a administración, en consonancia cos argumentos do Manifiesto por La Lengua Común de *El Mundo*. Nega que no ámbito das relacións privadas existan os dereitos lingüísticos que a Mesa pola Normalización Lingüística reclama cando, co discurso do “dereito a vivir en galego”, esixe que non se discrimine a ninguén en ningún ámbito da vida por falar galego. E sostén que os dereitos corresponden aos individuos, e non aos territorios. En realidade, a propia Constitución establece un principio de territorialidade con respecto das linguas, que é completo no caso do castelán, e parcial no caso das linguas cooficiais, que o son só no territorio da súa Comunidade Autónoma. A obra *Estatuto xurídico da lingua galega* aborda, por outra banda, a discusión sobre os dereitos lingüísticos no eido privado, e cita exemplos de normas que regulan o uso da lingua neste eido como as referidas á etiquetaxe de produtos. O Club Financieiro de Vigo, sen contar co acordo de parte dos seus socios, sumouse ás críticas de Galicia Bilingüe contra a normalización lingüística no ámbito dos negocios, alegando que o galego supón un problema para a competitividade e un xeito de discriminar aos profesionais de fóra de Galiza, tese que a Rede Galega de Empresas non comparte.

Colectivos como Galicia Bilingüe opuxéronse ao decreto do galego no ensino alegando que se trataba dunha imposición contraria ao “dereito dos pais” a escoller a lingua de aprendizaxe dos seus fillos. Esta asociación recolleu 100.000 sinaturas entre os pais en favor das súas demandas. A Confederación de Asociacións de Pais de Alumnos de Centros Públicos, a CIG e STEG apoian, porén, este decreto, que rexeita a Confederación de Apas de centros privados.

Un estudo sobre actitudes lingüísticas publicado pola RAG no 1996 revela que o 38% dos pais prefiren que ensinen aos seus fillos en castelán, mentres que do 61% restante un cuarto escollen a opción en galego, outro cuarto indiferente, e un sexto ambas. Ademais, o 58% dos galegos cren que os galegos deben falar as dúas linguas, e o 40% só galego. O Tribunal Superior de Xustiza de Galicia desestimou un recurso interposto por AGLI contra o decreto do galego ao entender que, ao contrario do argumentado por esta asociación, o decreto 124/2007 non vulnera a cooficialidade nin os principios de liberdade e igualdade ao establecer o galego como lingua vehicular no ensino. Segundo esta resolución, –recurrida por AGLI ante o Tribunal Supremo–, “ningún dos apartados do artigo 27 da Constitución inclúe como elemento do dereito constitucionalmente declarado o dereito dos pais a que os seus fillos reciban educación na lingua de preferencia dos seus proxenitores”. O Tribunal Constitucional, na súa sentenza 337/1994, estableceu que os pais non poden alegar a dignidade da persoa, a libre configuración da personalidade, o dereito á libre educación e o deber de coñecer o castelán

para impedir o estudo das linguas propias, que considera obrigatorio e coherente co principio de igualdade, que non debe confundirse, segundo matiza, coa uniformidade. As sentencias do Constitucional e do Supremo amparan a capacidade da Administración de determinar os modelos de implantación da lingua, de xeito que se a Administración autómnica galega non optou por un sistema de convivencia de varios modelos como por exemplo o vasco, a estes non lles corresponde o dereito a elixir a lingua de aprendizaxe dos fillos na escola. Por outra banda, e independentemente do prexuízo social que podería causar a separación dos nenos por aulas, sobre todo tendo en conta o que o galego actúa como marcador social, (un estudo publicado pola RAG no 2003 amosa que boa parte dos mozos asocian o uso do galego cos ‘paletos’ e os ‘nacionalistas’), a Lei de Normalización Lingüística establece un principio de non separación por centros en razón da lingua utilizada, que se estende matizadamente á separación por aulas.

Por último, nin é a primeira vez que a administración galega fixa as materias que deben impartirse en galego –xa definiu isto no decreto 247/1995, cando o PP gobernaba e non defendía a liberdade de elección por parte dos pais–, nin o decreto do 2007 establece que haxa que dar en castelán só unha ou dúas materias menores, ademais de lingua española. E aínda que así o mandase, a lexislación sobre o galego no ensino foi en boa medida incumplida polos docentes en toda a historia da democracia. O Plan Xeral de Normalización Lingüística establece como obxectivo fixar, como mínimo, un terzo do horario semanal en galego na educación infantil nos contornos nos que a lingua predominante sexa o castelán; e garantir que o alumnado reciba, como mínimo, o 50% da súa docencia en galego na educación primaria, secundaria obrigatoria e bacharelato.

O decreto do galego do 2007 recolle que na educación infantil, o profesorado usará na clase a lingua materna predominante entre o alumnado e coidará de que este adquira o coñecemento da outra lingua oficial. Para a educación primaria preve que se impartan en galego matemáticas, coñecemento do medio natural, social e cultural e educación para a cidadanía e dereitos humanos; en educación secundaria obrigatoria ciencias da natureza, ciencias sociais, xeografía e historia, matemáticas e educación para a cidadanía e no bacharelato polo menos, o cincuenta por cento da docencia. Canto ao galego na Administración, o dereito a ser atendido en castelán que reclaman os colectivos contrarios á normalización xa existe. A lei esixe ás administracións un uso preferente e “normal” do galego, sen excluír o castelán, e establece o dereito do cidadán a pedir a tradución de documentos, comunicacións e notificacións, e dispor de impresos nas dúas linguas. Pode haber casos de incumprimentos, como os hai no caso do galego.

19 MARZO DO 2009 - NÚMERO 762

rdl

REVISTA
**DAS
LETRAS**

A fin do Soño do bipartito

O dous de agosto do ano 2005, tomaba posesión como presidente da Xunta o candidato socialista Emilio Pérez Touriño. O acto, que tamén protagonizou o seu socio de goberno, o Bloque Nacionalista Galego (BNG), a través de Anxo Quintana, foi para moitos galegos un momento de esperanza e de emoción de cara ao futuro, tras 16 anos de hexemonía do Partido Popular (PP) na Xunta. O triunfo fora pírrico en escanos –un só de diferenza entre o bipartito e o PP– pero en número de votos –máis de cen mil– a diferenza amosaba que Galicia quería un cambio. Aquel potencial, porén, non foi duradeiro: o pasado un de marzo, as

A fin do soño do bipartito

eleccións autonómicas devolvían o PP ao poder con maioría absoluta, aínda que en escanos o seu triunfo fora tamén pírrico –soamente un– e continuase a recibir menos votos que a suma dos seus oponentes. O fracaso electoral bipartito arrastrou canda si a Touriño e a Quintana, máximos defensores dunha alianza que algúns socialistas vían con desconfianza e que tamén incomodaba en certas bases do nacionalismo galego. A pesar deses receos, a fórmula foi especialmente frutífera non só na Xunta, senón tamén nos concellos, onde socialistas e BNG gobernan –non sen tensións– as principais cidades do país. Ese fracaso tamén estremeceu as estruturas mesmas do PSdeG e do Bloque, dous partidos que agora buscan unha fórmula para o seu recambio.

b

atacazo? En certo modo si, se temos en conta o tremor que sacudiu as bases políticas do Partido Socialista e do Bloque Nacionalista Galego (BNG) –axentes do bipartito– e o precipitado *mutis* de Emilio Pérez Touriño e Anxo Quintana, até o 28 de febreiro símbolos dun novo poder autonómico que as eleccións do un de marzo condenaron á galería das figuras de cera.

¿Batacazo? En certo modo, non: Partido Socialista e BNG lograron nesas eleccións case seis mil votos máis que o Partido Popular (PP), o cal quere dicir que houbo unha maioría de galegos indentificados –con maior ou menor alegría– no proxecto do bipartito, aínda que esa maioría non apareza reflectida nos escanos do Parlamento: 38 o PP, 28 o PS, 12 o BNG.

Porén, é innegable que o bipartito sufriu un severo –e cruel– correctivo por parte dos seus respectivos electores, máis desapiadado no caso do BNG, que perdeu uns 40.000 votos, o dobre do perdido polos socialistas (uns 20.000), que ao final lograron manter o tipo e non retroceder en escanos ao gañar un por Ourense tras perder outro pola Coruña, unha provincia que, teoricamente, era o seu feudo, coa Deputación no seu poder e as alcaldías das principais cidades: A Coruña, Ferrol e Compostela.

O descalabro do Bloque estaba, para algúns, cantado: a súa base electoral non advertiu un cambio real na Xunta. Máis aínda, quedaron desencantados coa actitude do seu líder, día si e día tamén en bailes da terceira idade, retratándose profusamente con pensionistas nunha actitude que fora, de feito, a diana predilecta de Anxo Quintana cando estaba na

A emerxencia do nacionalismo español

As eleccións do 1-M deixaron unha cousa clara: o nacionalismo español é “maioría absoluta” en Galicia. Boa proba desta emerxencia é que as primeiras medidas anunciadas polo próximo presidente da Xunta, Alberto Núñez Feijóo, do Partido Popular (PP), son de base españolista e netamente antigaleguistas: derogación do Decreto do Galego no ensino –que trataba de frear a perda de competencia no galego dos estudantes– e anular as galescolas, primeiro intento de garantir que os nenos reciban en

galego o preescolar: fronte ao 98’7% dos nenos que a reciben en castelán, só o 1,3% a recibe en galego. As cifras –facilitadas por unha institución tan pouco sospeitosa como o Consello de Europa– non impediu que tanto Feijóo como outros partidos de corte nacionalista –nomeadamente Unión, Progreso y Democracia – falasen continuamente durante a campaña electoral dunha estratexia por parte do bipartito para impoñerlles o galego aos castelanfalantes. A mensaxe non só se converteu nunha eficaz arma política senón que, ademais, arrastrou unha significativa masa de votantes socialistas remisos a considerar o galego como un patrimonio común –UPyD logrou 23.000 votos–.

presidencia. E para redondear a faena, xorde o insólito caso de Oia –nunca suficientemente aclarado–, onde un autobús de pensionistas con destino a Portugal é desviado a un mitin do BNG. Situacións tan estrafalarias fixeron efecto nunhas bases que sempre puxeron por diante a honestidade como marca persoal e de partido, e que, durante décadas, labraron un certo prestixio nas súas comunidades pola coherencia e transparencia, bazas estas que lles permitiron vencer a desconfianza de amplas capas da poboación cara ao nacionalismo galego. O electorado de esquerda –é evidente a estas alturas– castiga con moita máis vehemencia as veleidades dos seus representantes do que fai o electorado da dereita, sempre menos crítico cos seus gobernantes e máis ideoloxizados na determinación das súas posturas.

Pero o descontento, a desilusión, non se limitou a unha cuestión de estética amorfa ou ao sentimento de traizón. Desde a Xunta, o BNG quixo instaurar un estilo de gobernar para todos que acabou sendo un goberno para ninguén. Porque algo quedou claro no 1-M: nin o Bloque soubo convencer o electorado próximo ao PP –que era o seu soño– nin retivo os seus.

Ningún dos concellos gobernados polo BNG, mesmo os de maioría absoluta, percibiu unha atención especial, unha complicidade clara por parte da súa matriz autonómica. Non se percibiron avances no autogoberno, na dinámica de crear entes privados –foi unha das afeccións predilectas do PP que o BNG herdou–, na política lingüística, na protección do medio –o Plano Acuícola da consellería socialistas foi duramente contestado polos ecoloxistas–, na xestión rural –o Banco de Terras perdeuse no nobelo da confusión interesada– e na mariñeira, nos servizos sociais –a residencia da Volta do Castro, en Compostela, foi un contagotas de informacións desagradables– ou no apoio de proxectos anovadores. Para colmo das bases, a emblemática loita contra a Cidade da Cultura quedou diluída nunha “responsabilidade” que levou por diante á propia conselleira de Culrura, Ánxela Bugallo, abandonada ao pairo a metade de lexislatura e acusada por algunhas correntes do Bloque –desde o día do seu nomeamento– de ser unha aliada dos socialistas, de ser incapaz e, incluso, de ser inculta.

E iso que desde o departamento de Bugallo se emprendeu unha liña de actuacións que, por primeira vez, colocou a Cultura nun eixe contextualizado, desde dentro e desde fóra do propio país, a través de iniciativas como a Feira do Libro da Habana –orixe dun interminable rifirrafe

do PP e de varios medios coa consellería–, o apoio á cultura marítima, a Lei do libro, a campaña da Memoria Histórica, o apoio á danza, aos músicos, ás bandas populares ou a creación de instrumentos como Axencia Galega das Industrias Culturais (Agadic), favorablemente acollidas polo sector.

Porque, analizada polo miúdo, a política do BNG tivo múltiples acertos, e non só pola creación das Galescolas, que viñeron encher un baleiro clave no sistema educativo de Galicia, algo que incomodou especialmente ao nacionalismo español máis belicoso. Produciu, ademais, unha ruptura nas dinámicas dos 16 anos de goberno fraguano do PP e abriu debates –máis teóricos que prácticos– impensables até a súa chegada á Xunta xunto aos socialistas.

No fracaso socialista parecen intervir tamén cuestións de índole interna, en especial a soterrada loita do vazquismo contra Pérez Touriño. É indubidable que ao ex alcalde coruñés, Francisco Vázquez, lle anoxan os trazos cos que o seu xefe galego sacou o socialismo das catacumbas onde o propio Vázquez o meteu nas eleccións autonómicas do 1997, cando o PSdeG quedou ao bordo da extinción, moi por detrás do Bloque. Vázquez, vítima aínda da proenza urticaria que asaltou ao destinalo á Embaixada do Vaticano para non entorpecer a Touriño, sempre se opuxo ás alianzas do Bloque, encadrado ideoloxicamente o ex alcalde nunha vertente de nacionalismo español socialista que o aproxima a Alfonso Guerra. Xa nas primeiras alianzas do PSdeG co BNG para os concellos, Vázquez fixo un conato de rebelión que o aparato socialista temperou con doses de pragmatismo. A muíña daquel incendio aínda flotaba no aire cando o pacto se reedita para gobernar a Xunta e inflamouse de novo nunha xestión que os vazquistas consideran de “entrega” aos presupostos nacionalistas galegos. Un dos altofalantes do vazquismo, o conselleiro Méndez Romeu, xa o dixo claramente tras o 1-M, dentro dunha dinámica de axitación que, mesmo, provocou a aparición dun manifesto contra a política de concordia desenvolvida por Touriño ao longo do seu goberno.

É certo que Touriño fracasou en toda a comunidade pero o fracaso foi estrepitoso –e sospeitoso– nos feudos do vazquismo: A Coruña e a súa área de influencia. Un feudo onde brillaron, máis que ningún outro lugar en Galicia, os resultados dun partido netamente nacionalista español, Unión, Progreso y Democracia (UPyD), de Rosa Díaz. Un feudo onde até o alcalde de Viamianzo, o socialista Alejandro Rodríguez, pediu en plena campaña electoral o voto para o PP.

A transferencia de votos

O soberanismo da FPG e Nós-UP non logrou beneficiarse do desencanto de parte do electorado do BNG. A FPG perdeu 79 votos desde o 2005 –quedando en 2.903– e Nós UP tivo 239 menos –polo que non supera os 1.510–. A novidade no galeguismo foi TeGa, que acadou 18.726 votos, concentrados na zona de Ferrol. Esquerda Unida gañou 4.000 sufraxios, pero quedou na modesta cifra de 16.441, polo que tampouco conseguiu avanzar á conta do descontento do BNG e o PSdeG. Os Verdes acadaron 5.911 votos e Por un Mundo máis Justo 3.507. Ademais, 28.000 persoas votaron en branco.

A desmobilización

A designación de independentes –persoas cun perfil técnico e non político– para consellerías e altos cargos pasoulle factura ao PSdeG, ao xerar descontento xa desde primeiros da lexislatura entre as súas filas. Ademais, tanto Touriño como Quintana tenderon a escoitar máis aos aduladores que aos críticos. A maioría das enquisas preelectorais fallaron, e a campaña do PSdeG deixou moito que desexar. Pola contra, a do PPdeG funcionou ben. Ao BNG, sobre todo, faltáronlle cadros que actuasen, nomeadamente a nivel local, como mobilizadores do voto. Non foi así co PP.

O presidente que non puido ser

6 | **r d l**
Galicia Hoxe 19/03/09

Emilio Pérez Touriño comezou a campaña das eleccións do 1-M convencido de que Galicia ía entender o seu esforzo de tres anos e pico á fronte da Xunta. Confiaba en que os momentos difíciles de cohabitación co BNG non lle pasarían factura e supuña que o electorado referendaría unha aposta política de centro-esquerda. Ao seu favor tiña a vantaxe de que unha parte da poboación o vía como “o presidente”, máis fiable que o nacionalista Anxo Quintana ou que o neófito Alberto Núñez Feijóo. De feito, as vallas publicitarias de Touriño devolvíanlle ao electorado unha imaxe de presidente moi ao estilo de Hollywood, tanto que algúns dos seus admiradores o comparaban con Kevin Costner nun filme de propaganda americana. Só dous días despois de seren colocados, eses mesmos carteis –limpos esteticamente– apareceron en varias vilas do interior do país con numerosas esgaduras, con buracos que buscaban borrar a mirada do candidato e, sobre todo, a frase “o presidente”. O obxectivo desas accións era que ante os electores non se consolidase aquela icona e, ao cabo, a icona evaporouse en dúas semanas de campaña electoral sen nervio, sen espectáculo político, sen espírito de competencia. Iso, ao parecer, obedecía á estratexia do propio Touriño para aparecer como un home por riba das rexoubas e do lixo electoralista, un home que inspire confianza ao servizo do país, un home que se podía ver de paseo polas rúas de Compostela como cando era un sinxelo profesor, que sentaba nas terrazas coa súa muller e frecuentaba os mesmos ambientes.

Obviamente, Touriño equivocouse, como probablemente se equivocou ao non convocar os comicios no outono, como lle pedía o vicesecretario xeral do Partido Socialistas Obreiro Español (PSOE), José Blanco. Pero daquela, Touriño tamén esperaba que o pobo entendese o seu sacrificio e súa altura de miras: prometera esgotar a lexislatura e quería cumprir a promesa, aínda a conta de correr riscos. Ao mesmo tempo, renovaba o pacto co BNG, que poñía o grito no ceo ante un eventual adiamento.

Tamén se equivocou ao elixir o un de marzo, un día inmediatamente posterior ao sábado de piñata do entroido, cando á mesma hora na que se abrían os colexios electorais se deitaban miles de rapaces

tras unha noite de troula e inxesta etílica. A resaca dominical non é nada mobilizadora.

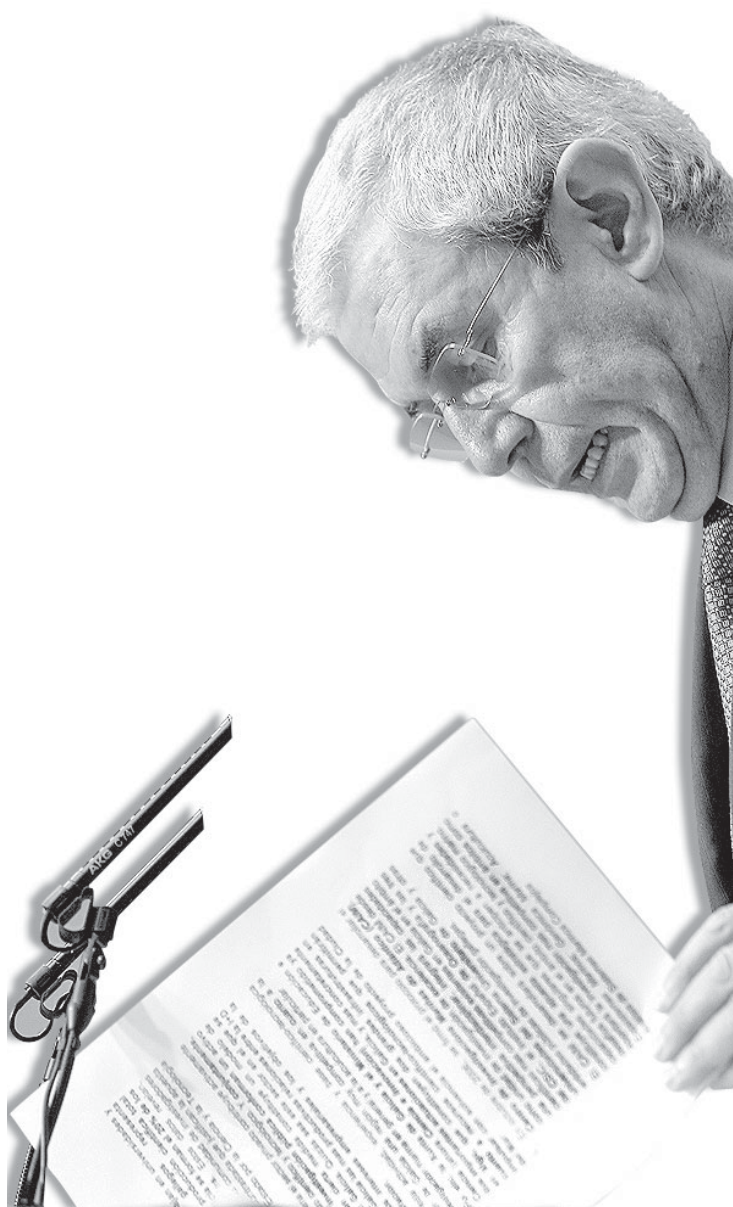
Nacido no seo dunha familia acomodada que coñecera a emigración a América, Pérez Touriño formouse politicamente na resistencia antifranquista de finais dos anos sesenta. Da Asociación de Estudiantes democráticos Galegos (ADEG) pasou a Bandera Roja e, posteriormente, ao Partido

Comunista (PC), onde permaceu até os primeiros anos oitenta. Logo vén a súa aproximación ao PSOE, a integración no ministerio de Abel Caballero –alardea de ser un dos protagonistas da revolución en infraestruturas dos gobernos de Felipe González– e, finalmente, o seu discreto regreso a Galicia tras varios encontros “desagradables” con Caballero. É entón cando comeza a súa escalada no PSdeG, en especial tras o rotundo fracaso da proposta articulada por Francisco Vázquez nas eleccións do 1997.

O compromiso de Touriño co galeguismo vénlle do tempo do PC, cando se adheriu á corrente que buscaba un federalismo avanzado. Nas conversas do PC co nacionalista Partido Obreiro Galego (POG) de Camilo Nogueira, el estaba alí negociando e estaba tamén, xa militando no PSdeG, na aposta de varios

socialistas por engastar nos sinais de identidade do partido os aires galeguistas.

É, talvez, este compromiso –Touriño non é galegofalante, nin fala galego na súa casa– o que o leva a loar o cambio de traxectoria de Fraga Iribarne ao converterse en presidente da Xunta e abrazar os aires piñeiristas. Ou o que, no seu libro de conversas don Manuel Lombao, lle permite tratar a Xosé Manuel Beiras con agarimo, malia os enfrontamentos que ambos protagonizaron. Nese libro, as palabras máis aceiradas van para Francisco Vázquez. “Foi, por riba de todo, un político do local” que “puxo todo ao servizo dese proxecto político que estaba indisolublemente unido ao seu proxecto persoal” (...) “Moi dificilmente podía ser líder autonómico un líder que basea a súa política no local e na concepción da súa cidade como *cidade-estado*”. Estas palabras de sinceridade probablemente lle custaron a presidencia.

‘Quin’: da ilusión ao desencanto

“Estou convencido de que do mesmo xeito que a xente de Allariz se mobilizou primeiro a prol dun proxecto de vila que nos sacase do inmovilismo e da apatía, (...), tamén poderían mobilizarse os cidadáns de toda Galiza se lles soubésemos transmitir proxectos concretos e ilusionantes”. Son palabras do ata hai só uns días o portavoz nacional do BNG, recollidas na obra de Xosé Luís Barreiro Rivas *Vontade de nación. Unha conversa con Anxo Quintana* (Difusora, 2008). Un libro cuxa relectura na actualidade, tras as eleccións do 1 de marzo, resulta aínda máis acaída para un achegamento ao seu protagonista. A falta de ilusión, precisamente, desmobilizou ás 41.000 persoas que, tras votar o BNG no 2005, decidiron esta vez non facelo. Anxo Quintana (Allariz, 1959) dimitiu, con toda a Executiva Nacional. A organización política que ata entón liderara afronta agora un proceso de renovación non exento de dificultades. Nun momento de incerteza, as especulacións sobre o posible regreso de Quintana, nuns anos, como candidato á Xunta, continúan abertas. Mentres, o BNG terá que procurar, e busca xa, o xeito de reinventarse.

Mentres, sinalar a Quintana como responsable de todos os males do BNG non serve máis que para canalizar a frustración colectiva dun nacionalismo atrapado na encrucillada, de difícil saída, dunha revisión no eido organizativo –reacheamento á esencia asamblearia e frontista orixinal ou avance cara a un modelo partidario clásico– e ideolóxico –a rectificación do rumbo tomado cara ao centro permitiría se cadra reconciliarse coa base electoral de esquerda desencantada, pero podería tamén coartar o crecemento electoral fóra desta base natural–. O BNG pasou de un a cinco deputados no 1989 en virtude dunha estratexia de moderación do discurso, entón comandada por Xosé Manuel Beiras, que se iniciou xa entón.

No 1993 deu o salto dos 5 aos 13 deputados, e no 1997 acadou os 18, situándose por enriba dun PSdeG en crise. No 2001 ambas as organizacións quedaron igualadas, con 17 escaños. E a partir dese momento o BNG non deixou de descender: 13 deputados no 2005, e 12 no 2009. As dúas forzas da esquerda estiveron intercambiándose votos, incapaces de introducirse con forza no electorado conservador. A remuda de Beiras por Quintana como portavoz nacional e candidato á presidencia da Xunta fíxose oficial na XI Asemblea Nacional do Bloque, no ano 2003. Na XII Asemblea Nacional, no 2006, a lista encabezada por Quintana, co apoio da UPG, Inzar, PNG-

PG e parte do colectivo dos nos adscritos, obtivo o 62% dos votos, fronte á candidatura liderada por Beiras (Encontro Irmandiño), a de Camilo Nogueira e Esquerda Nacionalista (A Alternativa) e a do Movemento pola Base. Cando substituíu a Beiras, Quintana non era un que acababa de chegar á política. Fillo dun pequeno comerciante que se trasladou de Allariz a Vigo, criouse entre esta cidade e Allariz. Estudou nos Xesuítas, e

diplomouse en Enfermería.

No 1977, con 18 anos, debutou como orador diante dunha asemblea de labregos en Baños de Molgas, como representante de Comisións Labregas. Non militou na UPG, pero tivo relación con Francisco Rodríguez e Bautista Álvarez a través da AN-PG e despois o BN-PG. No 1985 comezou a ser máis coñecido tras irromper cun grupo de militantes do BNG no plató do programa *La Clave*, de TVE, que excluía os nacionalistas do debate preelectoral. En 1989, tras unha revolta popular que expulsou o alcalde de Allariz, do PP, Quintana foi elixido para sucedelo. Durante o seu mandato, que se prolongou ata o 2000, Allariz gañou o Premio Europeo de Urbanismo, e a xestión de Quintana converteuse en símbolo da alternativa nacionalista ao PP. No 2000 foi designado senador. No 2005 converteuse en vicepresidente da Xunta en virtude da coalición do BNG co PSdeG, que

lle deu o Goberno á esquerda tras o desgaste do PP coa catástrofe do ‘Prestige’.

Na actualidade, o Encontro Irmandiño e o Movemento pola Base –unha parte do cal decidiu marchar do BNG– abandeiran a reclamación da volta ás esencias, mentres Camilo Nogueira defende a superación definitiva do modelo frontista. Segundo lembra Quintana en *Vontade de nación*, a evolución cara a unha praxe política partidaria, –a preparación do BNG para ser un partido de goberno e non unha forza da oposición–, xa se iniciou con Beiras. O Consello Nacional aumentou o número de membros, reduciuse a representación dos partidos integrados no BNG e creouse o cargo de presidente do Consello Nacional, que ocupou Beiras, e despois deixou. O “debate a tumba aberta” no que se converteu a sucesión de Beiras prexudicou a imaxe do BNG, cuxa mesma estrutura favorece o aireamento público das disensións internas.

A incomodidade da esquerda soberanista cos coqueteos do BNG co centro do eixe esquerda-dereita tampouco é novidade na historia dunha organización que evolucionou desde o radicalismo antisistema ata a aceptación posibilista do marco autonómico –sen deixar de aspirar a superalo ou polo menos sacarlle todo o rendemento posible en termos de autogoberno–.

E, unha vez instalada na Xunta, a organización curtida na cultura política da resistencia chocou coa realidade da complexidade que supón tomar as decisións.

Quintana explícao así en *Vontade de nación*:

“cando governas, mesmo se tiveras maioría absoluta” –o BNG gobernou con só 13 deputados fronte aos 25 do PSdeG, cunhas competencias e un orzamento limitados– “raramente podes facer exactamente o que a ti che gustaría e moi poucas veces tes que elixir entre o branco e o negro”.

As expectativas de cambio xeradas nas bases eran moi elevadas.

Pero as propostas máis transformadoras que viñeron tanto do PSOE –os 500 metros, a paralización das concesións de minicentrales nos ríos...– como do BNG –Banco de Terras, Normas do Hábitat, Galescolas, Lei de prevención de incendios...– atoparon resistencias sociais que o PP soubo aproveitar. Alén diso, boa parte destas políticas, –como a creación dun Servizo Galego de Benestar– non ofrecen resultados visibles a curto prazo. E os éxitos relativos –avances na rede viaria, en vivenda protexida...– non chegaron para compensar, ante a opinión pública, os fracasos: eivas en sanidade e transportes; a persistencia, aínda que moito menor que no fraguismo, do amiguismo, malia a Lei de Transparencia...–. Na relación co Estado, o bipartito unhas veces gañou –orzamentos– e outras perdeu –non logrou transferencias como tráfico ou seguridade marítima–.

O descontento veu tanto dunhas elites financeiras, industriais e culturais contrarias ao cambio, como dunha parte da base social instalada en inercias inmovilistas auspiciadas en Galicia desde décadas antes da Transición

pola dereita. A crise económica, co paro, veu empeorar as cousas.

A decepción chegou tamén do electorado progresista e nacionalista que agardaba unha rexeneración democrática e se atopou con demasiados continuísmos coa política do PP –non se reformou a RTVG, as subvencións aos medios seguiron na mesma liña, e zarrapicaron

o bipartito nas semanas previas ás eleccións as acusacións de adoptar poses de novos ricos (Audis, iates...) e de clientelismo, formuladas, entre outros medios de comunicación, –algúns próximos ao nacionalismo español–, por un xornal galego preocupado pola creación doutro diario próximo ao BNG que lle fai competencia–.

A política de comunicación do bipartito tamén amosou algunhas eivas, como a que se revelou coa súa incapacidade de responder unha campaña electoral do PP que incluíu descualificacións persoais e maneiras sucias. Quintana entoou o ‘mea culpa’ nun documento que difundiu *Vieiros*, no que entre outras cousas sinala que faltou unha cultura de coalición co seu socio de goberno. BNG e

PSdeG non escenificaron unha imaxe de unión, preocupado o primeiro por non recibir o abrazo do oso do segundo, e o PSdeG porque o BNG non medrase e consolidase a súa posición. O episodio do abandono do concurso eólico por parte socialista non favoreceu nada esa imaxe pública. Doutra banda, Quintana recoñeceu que o BNG infravalorara a forza ideolóxica, social, e a conexión cos ámbitos económicos, financeiros e mediáticos do país do PPdeG, que durante a lexislatura se ocupou de agrandar a súa base de militantes, ao contrario dun PSdeG e dun BNG temerosos de que o sangue novo puidese alterar os equilibrios internos. Outro fallo recoñecido por Quintana foi non saber pulsar a evolución españolizadora dunha sociedade urbana e de clases medias á que un discurso nacionalista subliñador da identidade non atrae moito.

26 MARZO DO 2009 - NÚMERO 763

rdl

REVISTA
**DAS
LETRAS**

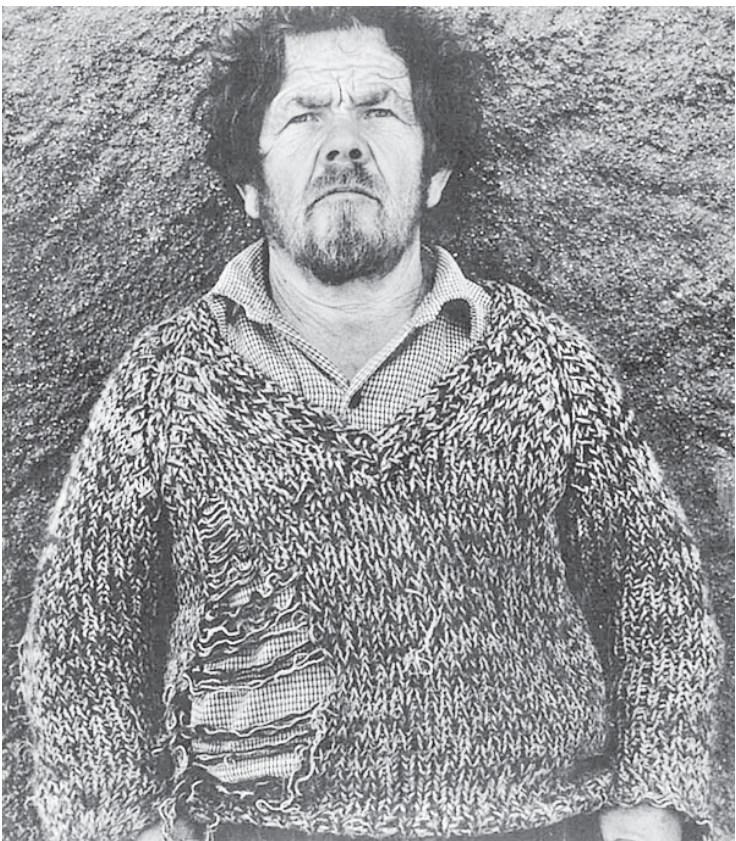
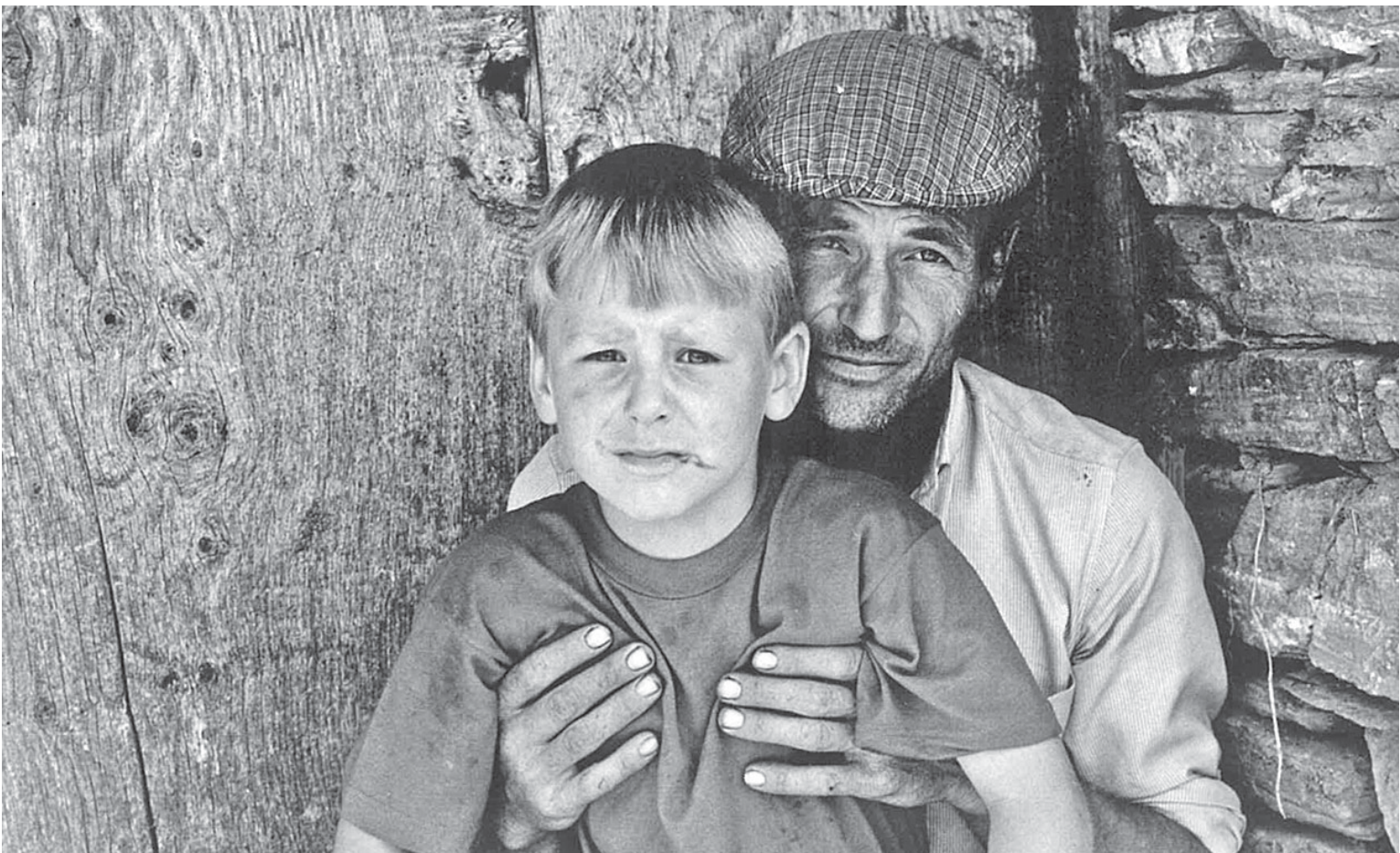
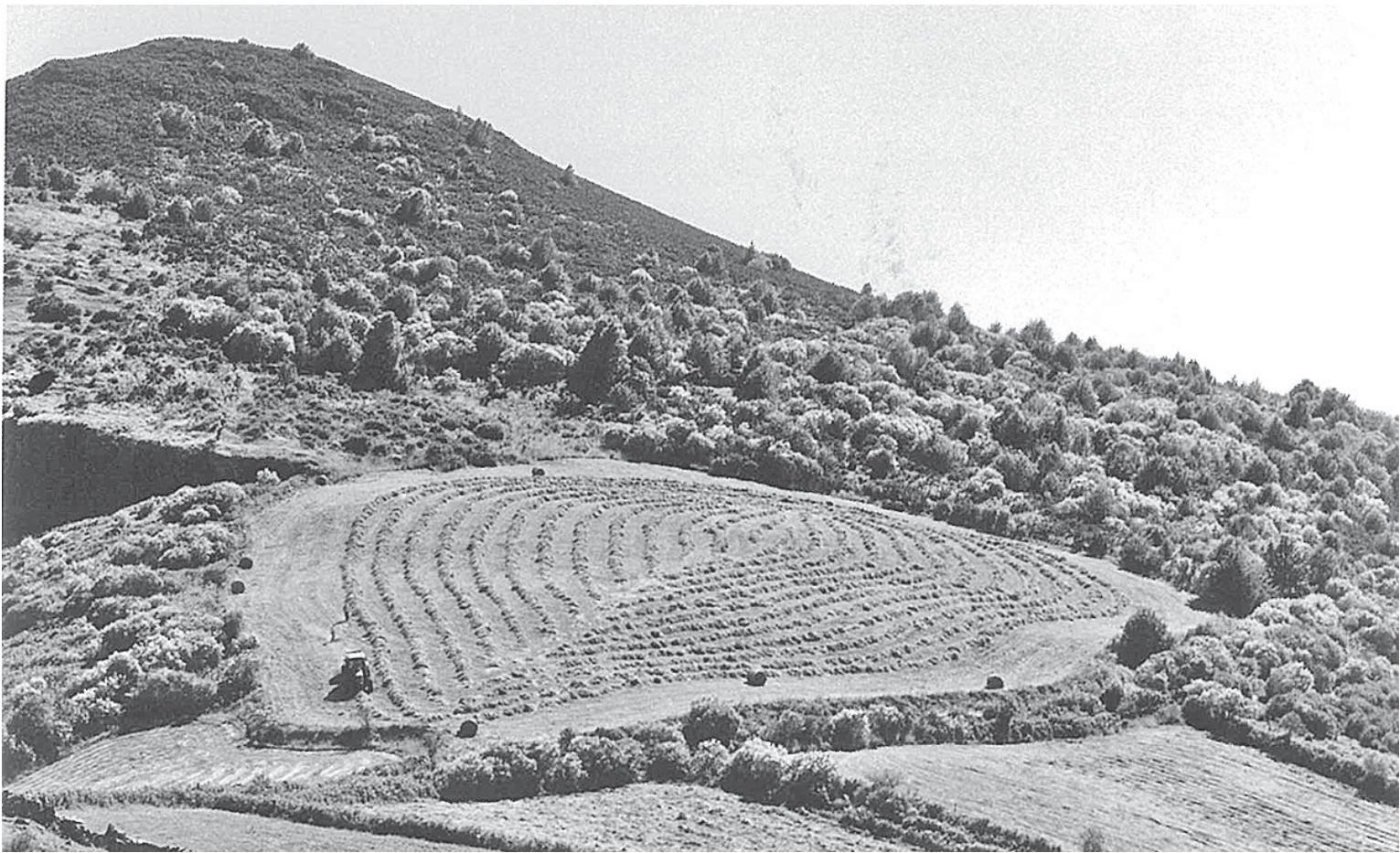
Courel, o tesouro verde

A Casa da Parra exhibe en Compostela estes días a mostra *Olladas do silencio*, un traballo de Xosé Caruncho que recolle a súa prolongada relación fotográfica co Courel. A mostra non só é o reflexo dunha paisaxe marcada, xa para sempre, pola imborrable palabra lírica de Uxío Novoneyra, senón tamén unha galería que desprega o mapa humano dunha terra que rebenta entre o ceo e o bosque. “Os que vemos”, asegura o escritor Manuel Rivas sobre os rostros da mostra, “son reis e raíñas campesiños e as súas manchas resplandecen con

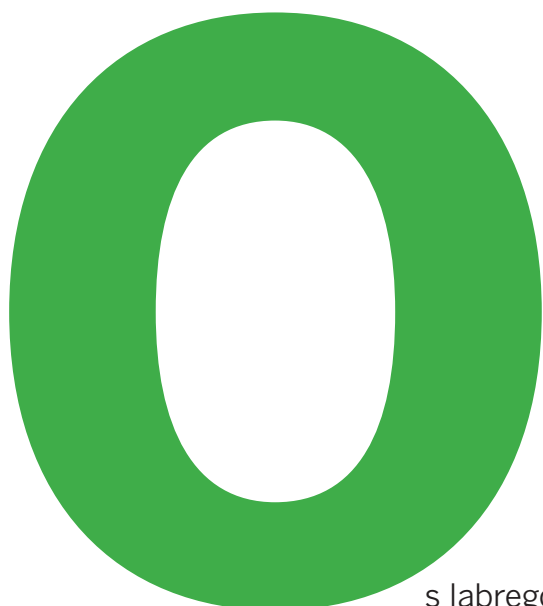
Courel, o tesouro verde

Antón Lopo / Montse Dopico

vontade estética como flores de lis”. Con *Olladas do silencio* acrecéntase o patrimonio creativo do Courel, retratado, descrito, recreado ou glosado por artistas como María Mariño, Carlos Oroza, Reimundo Patiño, Xoán Piñón, García Cabezón, Ignacio Castro, Emilio Araújo ou Eduardo Moreiras, por mentar só algúns dos nomes que chegaron ao cume do picouto e desde alí descubriron o mundo. O monográfico que hoxe presentamos en Revista das Letras é unha pequena contribución a ese patrimonio hoxe en perigo pola falta dunha política firme de protección e a sangría das louseiras.

As fotos desta páxina forman parte da mostra 'Olladas do silencio', de imaxes de José Caruncho, que acolle a Casa da Parra, en Santiago

s labregos deixan de subir ós prados altos, os antigos camiños péchanse. Montañas abandonadas: ¿só eu terei que persistir nesta natureza?”. Nesta reflexión sintética, recollida no libro *Roxe de sebes*, Ignacio Castro pon o dedo na chaga dunha das ameazas que asola o Courel: o despoboamento. Alí pasou o filósofo compostelán máis de mil días entre 1984 e 1989, nunha experiencia de procura porosa que daría como froito, precisamente, *Roxe de sebes*, un dos máis fermosos libros escritos nunca sobre unha terra que el considera “a fin do mundo”.

Ignacio Castro non foi o único que caíu fascinado polo Courel. Uxío Novoneyra, o poeta courelán por excelencia, voz de timbre telúrico que nos anos cincuenta renovou de xeito irreversible a visión existencial da paisaxe galega, descubriulles aquela terra a personalidades como os poetas María Mariño e Carlos Oroza, o pintor Reimundo Patiño, o filósofo Emilio Araúxo ou a periodista María Victoria Fernández España. Dalgún xeito, o contacto íntimo e comunal coas serras do leste marcaron para sempre as súas obras, e mesmo as súas vidas. É o caso, por exemplo, de Fernández España, que da man de Novoneyra, tumbada na herba, termando do planeta coas súas costas, descubriu o palpexar cósmico de Galicia.

María Mariño, homenaxeada co Día das Letras Galegas do 2007, vivía moi preto de Novoneyra e, de feito, durante anos correu a lenda que el lle reconstruíra os versos para darlles a alma desasosegada que os caracteriza. O tempo puxo as cousas no seu lugar e María Mariño emerxeu

con personalidade propia no parnaso literario. Nesa personalidade, rebelde e trágica, o Courel cobrou unha importancia crucial: foi a guía do seu ritmo verbal, a fonte das súas imaxes, o silencio que encheu co fío da súa poderosa imaxinería.

Carlos Oroza e Reimundo Patiño eran invitados habituais na Casa de Novoneyra, en Parada, unha pequena aldea entre soutos centenarios ao pé da Devesa do Rogueira, o tesouro verde do Courel. Oroza compartira con Novoneyra en Madrid os recitais performáticos e entre os dous establecérase unha amizade que se estendeu ao longo da vida. En Parada, Oroza atopaba un frutífero alleamento para a súa poesía, o láudano da súa ansiedade e o agocho para a intemperie da ditadura. A relación de Patiño con Novoneyra e co Courel aínda foi máis estreita des que coincidiron en Madrid e entre os dous xurdiu unha admiración mutua, á que tampouco foi allea a paixón ideolóxica do comunismo. Os poemas do poeta courelán dedicados ao seu amigo son elocuentes da súa alianza: “Il é un dos nenos do MUNDO fronteiros e irados / i estas son as señas dos movedores os netadores os impunadores tácitos ou decrarados / autivos ou quedos todos bébedos de FUTURO / razadas bébedas dos bébedos i eterodosos / aceno xirador e cizagueante dos perdidos por querencia do total comprimento humano / posibilitador da gracia do MUNDO / sustanza de PAZ / os ceibes”.

Anos máis tarde, Emilio Araúxo adéntrase con Novoneyra no Courel e xuntos realizan distintos proxectos en común, como o libro *Onde só queda alguén pra aguantar dos nomes* –de novo o despoboamento, o cófaro humano erradicado–, onde comparten espazo con outro namorado das serras do leste: Federico García Cabezón.

¿Que sería do Courel sen a referencia de Novoneyra? A súa obra nace dunha “estética da paisaxe”, como subliña outro dos seus grandes amigos, Herminio Barreiro. Nace da recuperación da toponimia que atega o seu libro máis emblemático, *Os Eidos*. Esta recuperación é, para Ignacio Castro, unha actualización “vangardista do vello tema do silencio” e os lugares que vai citando –a Lucenza, Chao dos Carrís, Carabel, Pena de Irexa...– dan a impresión de que cantan. Courel omnipresente, mesmo cando estaba en Compostela, a cidade na que viviu os seus últimos anos: “Estou en Compostela / vendo nevar no Courel”. É fonte de revelación humana –“Courel dos tesos cumes que ollan de lonxe! / eiquí séntese ben o pouco que é un home”– e tamén de transcendencia

Fotografía de Emilio Araúxo extraída da súa serie sobre as ruínas do Courel

Dúas das imaxes que captou Xoán Piñón ao longo dos seus dez outonos de traballo no Courel

porque “todo lugar, toda terra nomeada é reivindicada e tomada como nunha acción máxica”. Pois o concepto Terra “é máis primario, máis elemental, máis profundo, menos prescindible; os que viven dela e con ela chámanlle Terra, a penas usan o termo paisaxe. Os eidos son os sitios da terra que poden nomearse nun microtopónimo, que poden identificarse por un nome. Tamén pode dicirse eidos dos lugares íntimos, os máis convividos, dos que se ten longa experiencia, hábito de longa presenza, os que un leva estampados dentro”.

Con Novoneyra coñeceu O Courel o escritor Eduardo Moreiras, que no 1974 publicou un delicioso conto de amor e lenda, *Primavera no Lor*, resultado do feitizo que tivo ao adentrarse polas congostras de Vilamor, un dos núcleos principais da comarca. Ignacio Castro chegou ao Courel en por el pero era inevitable que, máis tarde ou máis cedo, coincidise con Novoneyra: a el dedicoulle varios traballos, entre eles *Neste silencio*, onde varias personalidades –desde Herminio Barreiro a Manuel María– debaten sobre o poeta tras o seu falecemento.

No 1983, a primeira vez que visita a serra, Ignacio Castro acaba de pasar a trintena e sentíase preso nunha sucesión de etapas vertixinosas. Necesitaba un acubillo, un lugar no que recompoñer a súa vida e o seu pensamento. Esculcou distintos espazos da península nunha itinerancia que o levou por “máis de corenta montañas” –como el mesmo recoñece– até que viu o Courel e comprendeu que atinara na diana. Foi, engade, “un frechazo”, impresionado pola “dozura propia dos sitios que non están tocados pola man humana”. Durante os cinco anos seguintes, acodiou alí en períodos de dous ou tres meses, reconstruíu unha pequena cabana na faldra da serra e escribiu *Roxe de sebes*: “Dentro de que unha vida, na súa complexidade, non ten remedio, a cabana na montaña marca un antes e un despois porque pon o cemento, alomenos intelectual, nuns anacos de vida que se mantiñan illados. Dábase en min un desequilibrio tan serio da interioridade, con respecto ao vivido, que había que compensar iso cun esforzo extremo. Debíase vencer nas montañas unha dificultade interior exactamente agreste”.

Paralelamente ao retiro, levou ao detalle unha crónica da natureza, de abrentes e de seráns, de follas de herba “como se toda esa migración sen fin de seres silandeiros fose a Historia, a auténtica

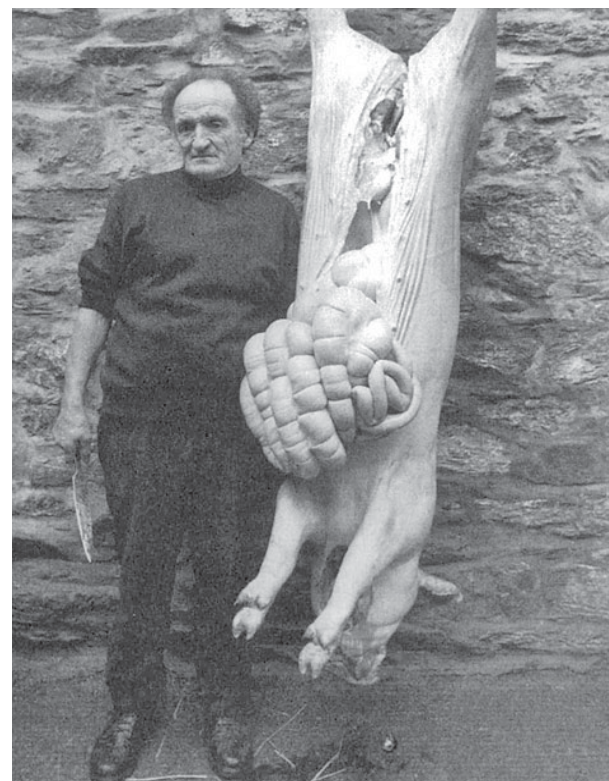
épica do espírito”. Pasou horas enteiras mirando a auga ou as follas “intentando comprendelas”. Capturou as instantáneas da paisaxe en textos que o aproximaban aos aforismos: “Abeluria, xanzá, tollemerendas: flores de montaña, beleza escondida do mundo”, “a mancha amarela da xesta axítase tras os cristais nubrados de auga”, “no medio do silencio tórrido do mediodía, o merlo asubía a súa canción case humana na espesura”...

Algo semellante lle pasou ao fotógrafo e músico Xoán Piñón. No outono do 1994, foi ao Courel por casualidade e durante dez anos, até o 2004, regresou puntualmente en novembro para describir en fotografías o tempo do seu amor telúrico. O resultado foi o álbum *Dez outonos no Courel*. Nesas viaxes non había en realidade, aclara, unha vontade estrita de fotógrafo ou de documentalista, aínda que o seu traballo sexa, ao cabo, un prezado catálogo da vida courelá ou de como nunha década pode aparecer un bosque. “Ás veces había néboa ou chovía e non podía facer fotos. Tampouco pasaba nada: contemplaba desde a fiestra as cores, a bruma ou as nubes pasar. O Courel é unha especie de incógnita: nunca podes ver o baleiro”.

Desa exepriencia quedáronlle non só as fotografías senón unha actitude de compromiso co Courel que o leva a exclamar, con firmeza, “Espazo protexido Xa!”. A súa obsesión son as louceiras, en especial a de Vilamor que “nestes dez anos destruíu un monte enteiro e encheu de contaminación o río”. Totalmente identificado co punto de vista da organización de SOS Courel, Piñón reclama “un control maior sobre as edificacións”, coas aldeas de Froxán e Seceda como modelos de como reconducir as desfeitas arquitectónicas. Pero iso non lle basta: quere que os habitantes da serra “podan vivir dignamente”, que aproveiten “os recursos riquísimos que ten a comarca” e “non teñan que marchar: deberíase lograr que a xente quedase alí”.

Esa xente, coas caras marcadas polos sucos da vida e da terra, é a que retratou Federico García Cabezón ou Xosé Caruncho. O traballo de Caruncho, titulado *Olladas do silencio*, exhibese na Casa da Parra, en Compostela, nunha exposición que o escritor Manuel Rivas considera “un tránsito dun silencio amigo a un silencio mudo”. El é o último novo chegado a unha latitude creativa que lle dá pervivencia ao pasado do país e que lle amplía –como dicía Novoneyra– “o ámbito da existencia co contorno oculto”.

Estas dúas fotografías son a mostra do traballo de García Cabezón realizado no Courel

As feridas do Courel

rdL | 7
Galicia Hoxe 26/03/09

A paisaxe do Courel permanece ferida e mutilada polas canteiras. “Por desgraza non hai conciencia política para defender o medio ambiente”, denuncia a Federación Ecoloxista Galega no seu informe do 2008, no que apunta á minaría como unha “ameaza” para a serra luguesa. Na mesma liña, Adegas avoga, no seu documento de propostas para o novo Goberno, pola declaración de Parque Natural para os Ancares-Courel e por unha moratoria das explotacións a ceo aberto mentres non se aprobe o Plan galego da minaría. A desfeita do Courel amosouse como un dos motivos do descontento co bipartito das súas bases máis concienciadas co medio ambiente. No 2004, a Asociación SOS Courel lanzou unha campaña en defensa desta serra, á que a Xunta respondeu no 2005 coa promesa dun Parque Natural que nunca chegou.

Ao longo da lexislatura, SOS Courel e o daquela conselleiro de Medio Ambiente, Manuel Vázquez –cuxo nome está a soar como posible sucesor de Touriño–, escenificaron ante os medios recios desencontros. O colectivo ambientalista denunciou a “gran catástrofe” que, ao seu ver, produce na zona a canteira de pizarra *La Campa*, promovida por Cupire Padesa SL, e que recibiu licenza administrativa do Consello da Xunta durante o Goberno bipartito. Cupire Padesa defendeuse das acusacións de SOS Courel coa difusión dun comunicado no que reivindica a legalidade da súa actividade e nega que estea a provocar danos ao medio ambiente. O Courel conta coa declaración de Zona de Especial Conservación, e foi incluído na Rede Natura no ano 2000. Pero o goberno de Manuel Fraga debuxou, para poder conceder licenzas de explotación a louseiras, un amplo oco na Rede Natura, nunha extensión de terreo que dese xeito quedou excluída desta protección. A Consellería de Medio Ambiente anunciou, –uns días despois de que a Unión Europea emitise un informe denunciando o incumprimento da lei de protección medioambiente en catro concesións de explotación de lousa en Galiza, entre elas a da Campa–, un plan de actuación para que en 10 anos se recuperasen as 3.000 hectáreas degradadas por estas explotacións e os veciños do Courel contasen con alternativas de emprego. Manuel Vázquez asegurou que 90 veciños do Folgoso do Courel viven da louseira da Campa, á que, segundo sostivo, se lle “impuxo” unha política de recuperación ambiental. Afirmou, por outra banda, que durante o goberno bipartito só se concedeu licenza a unha nova mina, –a da Campa–. SOS Courel –que recolleu 21.000 sinaturas de apoio ás

súas reivindicacións– recordoulle entón que no 2006 o bipartito aprobou outras tres concesións que xa foran tramitadas polo PP –as outras tres, situadas en Quiroga, nas que a UE aprecia irregularidades–.

Manuel Vázquez prometeu que non habería autorización para máis canteiras no Courel –a súa Consellería paralizou 54 peticións de explotacións de lousa na zona, xa que a maioría delas invaden espazos da Rede Natura, e Vázquez asegurou que se vetarían 28–. A situación é complexa: 24 empresas teñen recoñecidos na actualidade dereitos mineiros sobre a comarca. O permiso de investigación supón que as empresas poden pedir máis concesións porque aínda hai superficie sen conceder. Os ecoloxistas denuncian que están a funcionar no Courel algunhas minas que ou ben son ilegais, ou ben non respectan como é debido as garantías para o medio, e que foron consolidadas polas administracións seguindo unha política de feitos consumados. Subliñan, ademais, que o peche de canteiras ilegais non suporía obriga de indemnizalas por parte da administración. Por outra banda, a nova Lei de minería crea a a figura de concello mineiro, que fai prevalecer a actividade extractiva sobre as demais.

A lei existente inclúe preceptos, do tipo “compatible cos valores naturais e ambientais que se poden protexer”, que deixan lugar para unha interpretación laxa. No ano 2002 unha norma transitoria permitiu legalizar as canteiras que traballaban sen licenza, e no 2004 abriuse o camiño para amplialas. SOS Courel recurriu ante o Tribunal Superior de Xustiza de Galicia a autorización da Xunta á canteira da Campa, –que afecta á cunca do río Lor, e en especial ao seu afluente, o Loruda–, e anunciou que recorrería tamén a licenza de actividade municipal. O informe da UE antes citado advirte, sobre a autorización en 2004 da ampliación da Campa, de que “as propias autoridades (pola Confederación Hidrográfica do Norte) recoñecen que os vertedoiros invadiron a canle do río Redomás, afluente do Lor, xerando unha gran contaminación”, e das “incidencias significativas na rede fluvial e hidrolóxica do Lugar de Interese Comunitario (LIC) Ancares-Courel”. No 2004, a Consellería de Medio Ambiente aprobou a declaración de impacto ambiental do proxecto de explotación da Campa. SOS Courel reivindica a declaración de Parque Natural, que considera unha garantía de protección na práctica maior que a proporcionada pola Rede Natura, e cre que o investimento público que desta declaración se derivaría permitiría crear emprego sen degradar o medio.

